

p. Staryński

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 29-35-69; 28-37-04; 28-90-17

Telex: 816-436

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefax: 29-40-89

BS/33/10/91

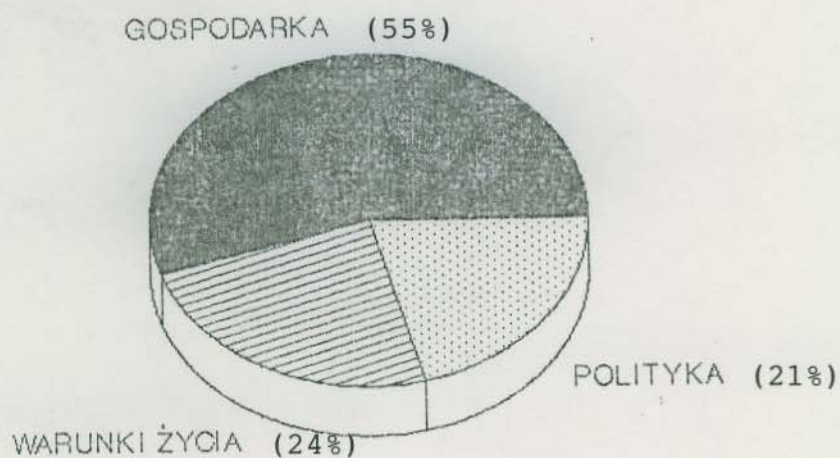
NAJWAŻNIEJSZE PROBLEMY POLSKI

Komunikat z badań

Warszawa, luty 1991 r.

W przeprowadzanych przez CBOS systematycznych badaniach nastrojów społecznych często stosowanym wskaźnikiem jest otwarte pytanie: *Jaki problem uznał(a)by Pan(i) obecnie za najważniejszy dla Polski?* Respondenci mogą swobodnie, zgodnie ze swoim sposobem postrzegania rzeczywistości, wiedzą i doświadczeniem określać i nazywać ten problem. Ich odpowiedź nie jest sterowana ograniczoną liczbą możliwych odpowiedzi, które mogłyby sugerować ankietowanym pewną wizję lub hierarchię ważności spraw, przed jakimi stoi Polska. Uzyskane odpowiedzi tworzą społeczny opis polskiej rzeczywistości.

W styczniu¹ do najważniejszych problemów Polski zaliczono sprawy gospodarki (55% wskazań), następnie warunki życia (24%) oraz kwestie polityczne (21%; rys. 1).

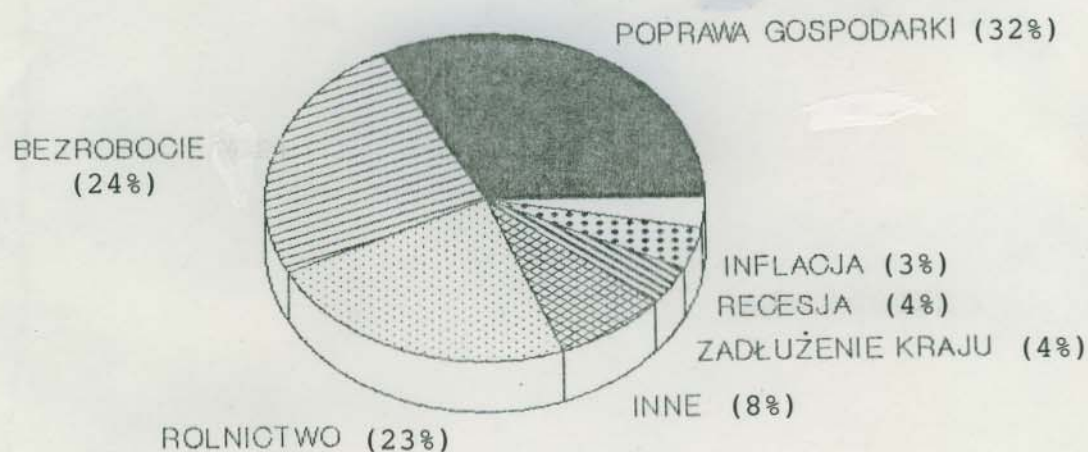
Rys. 1. Wskazania na najważniejsze problemy Polski

¹ "Aktualne problemy i wydarzenia (12)" - sondaż przeprowadzono w dniach 12-14 stycznia 1991 r. na ogólnopolskiej próbie losowej dorosłej ludności (N=1500).

Odpowiedzi respondentów analizowano w obrębie grup tematycznych, dzięki czemu można było ukazać ich wzajemne relacje ilościowe i jakościowe. Podane odsetki wyrażają udział danego problemu w ogóle wypowiedzi omawianej sfery.

Sfera gospodarki

W sferze problematyki gospodarczej przeważały wypowiedzi o charakterze ogólnym (32%), np. konieczność poprawy, u-normowania, pokonania trudności gospodarczych (rys. 2).

Rys. 2. Sfera gospodarki

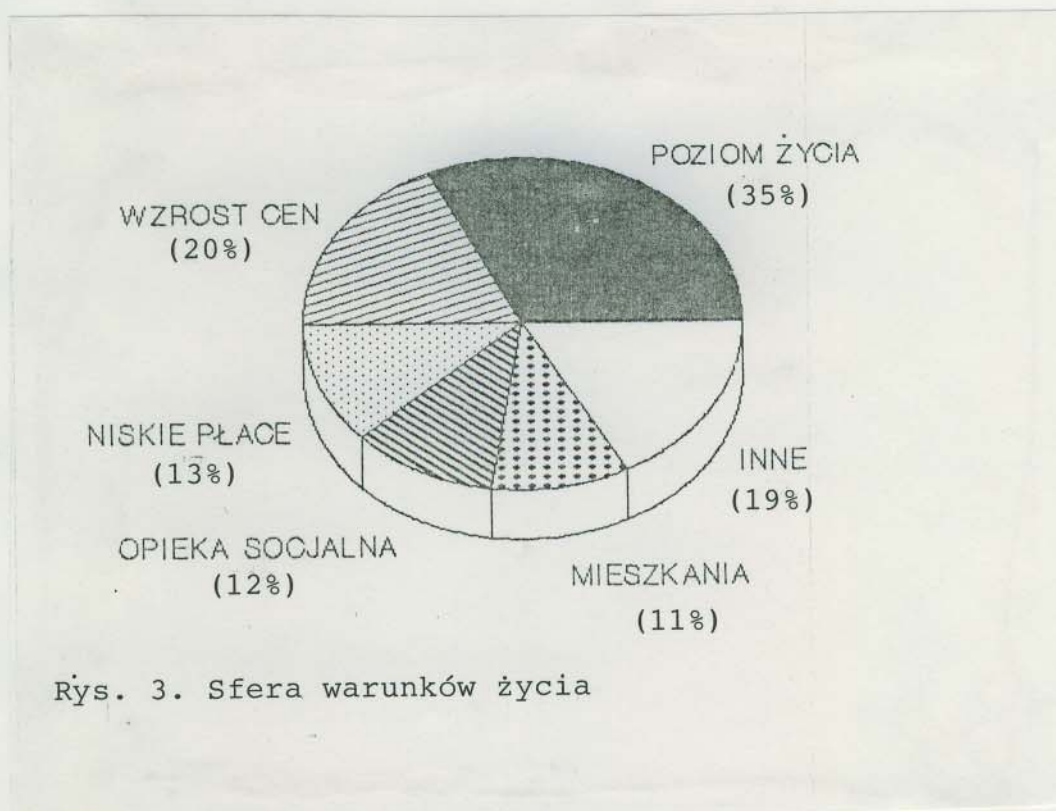
Blisko jedna czwarta wymienianych problemów z tej dziedziny dotyczyła bezrobocia. Respondenci mówili ogólnie o *problemie postępującego bezrobocia*, jak również o pewnych jego aspektach, np. *bezrobocie absolwentów; problem bezrobocia i związane z nim kwestie finansowe, zasiłki; problem bezrobocia w małych miastach i we wsiach.*

Podobnie często wskazywano na trudną sytuację w rolnictwie, konieczność zmiany polityki wobec rolnictwa; stworzenia warunków opłacalności produkcji rolnej; aby rolnik mógł produkować żywność i ją sprzedawać.

Problemy recesji w przemyśle (4%) oraz zadłużenia kraju (4%), podobnie jak i zjawiska inflacji (3%) stanowią marginalną część wypowiedzi w sferze gospodarczej.

Sfera warunków życia

Wśród wypowiedzi dotyczących warunków życia ponad jedną trzecią stanowią związane z podniesieniem standardu i poziomu życia itp. (rys. 3).

Rys. 3. Sfera warunków życia

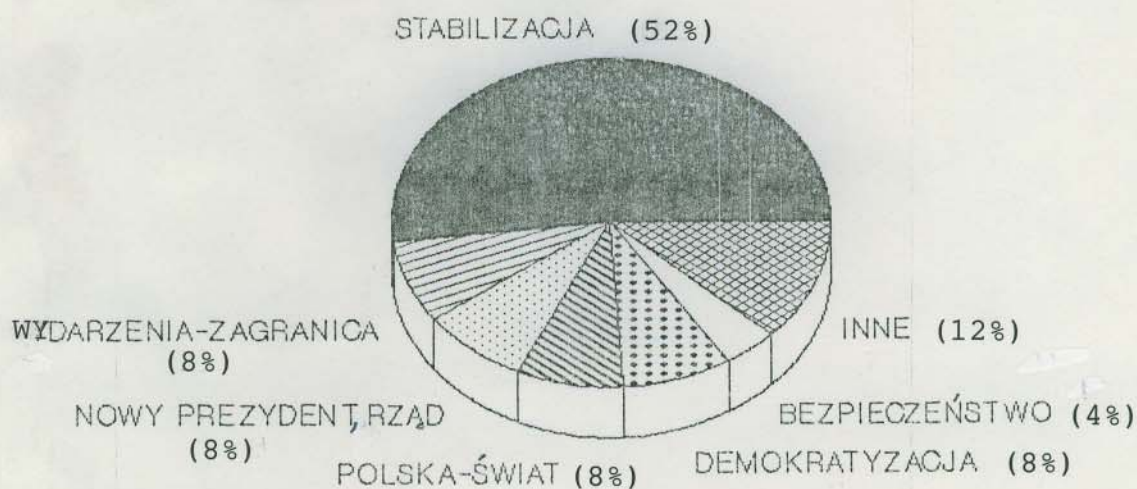
Problemy wzrostu cen, zahamowania podwyżek, drożyzny zajmują 20% tej sfery. Respondenci wskazywali tu na konkretne sprawy: przyhamować ceny na artykuły spożywcze; obniżyć ceny na środki produkcji rolnej lub też domagali się ogólnej stabilizacji cen: żeby ceny i zarobki były takie jak kiedyś, choćby dwa lata temu.

Również płace były nieco rzadziej wymieniane (13%) jako ważna kwestia społeczna. Żądano: *wzrostu, podwyżki płac, konstataowano niskie zarobki w przemyśle włókienniczym.*

W podobnym stopniu uwaga respondentów zwrócona była na problemy polityki socjalnej państwa (wyższe renty, emerytury, zasiłki, ochrona socjalna), jak i kwestie budownictwa mieszkaniowego i sytuacji mieszkaniowej.

Sfera polityki

Połowę (51%) obszaru zagadnień politycznych stanowiły ogólne wypowiedzi mówiące o potrzebie spokoju społecznego, stabilizacji politycznej, normalizacji: *spokój w kraju, spokój i pewność sytuacji, w której żyjemy; żeby życie w Polsce stało się normalne (rys. 4).*

Rys. 4. Sfera polityki

Wyraźnie mniejszą wagę przywiązywano do sytuacji międzynarodowej, zagrożenia pokoju na świecie, wydarzeń w krajach Europy Wschodniej. Wypowiedzi te stanowią 8% wszystkich

dotyczących tej sfery. Równie często wskazywano na dwie następne grupy problemów: wybór nowego prezydenta, powstanie rządu i związane z tym nadzieje oraz miejsce Polski na arenie międzynarodowej, stosunki z sąsiadami, kontakty z Zachodem.

Postrzeżenie najważniejszych problemów dla Polski
przez różne grupy społeczne

Blisko jedna czwarta naszego społeczeństwa (23%) na pytanie o najważniejszy problem dla Polski udzieliła ogólnej odpowiedzi, wskazując na stan naszej gospodarki (tab. 1 aneksu).

Sprawy gospodarcze częściej postrzegali ludzie młodzi, mieszkańcy miast, osoby o wysokiej pozycji zawodowej (z wyższym wykształceniem, wysokimi dochodami, pracownicy umysłowi). Z kolei znacznie rzadziej odpowiedzi takiej udzielali ludzie starsi (powyżej 60 roku życia), mieszkańcy wsi, z wykształceniem podstawowym, grupy zawodowe o niskich dochodach; rolnicy i robotnicy niewykwalifikowani.

Stan polskiego rolnictwa okazał się istotny dla 17% respondentów. Częściej o problemach z nim związanych mówiono w tych grupach społecznych, w których wcześniej rzadziej wskazywano na kwestie gospodarcze, a więc wśród mieszkańców wsi, ludzi z wykształceniem podstawowym, o niskich dochodach, rolników.

I odwrotnie, zagadnienia rolnictwa nie przykuwały uwagi mieszkańców miast, grup o wyższych pozycjach socjalnych i zawodowych. Przynależność do któregoś ze związków zawodowych nie różnicowała częstości wskazań na problemy rolnictwa, natomiast wyraźnie rzadziej o rolnictwie mówili związkowcy niż nie zrzeszeni.

Na problem bezrobocia wskazywała podobna grupa, tj. około 18% ankietowanych. Najbardziej byli nim zaniepokojeni ludzie bardzo młodzi (do 24 roku życia), z miast wielkości 20-100 ty-

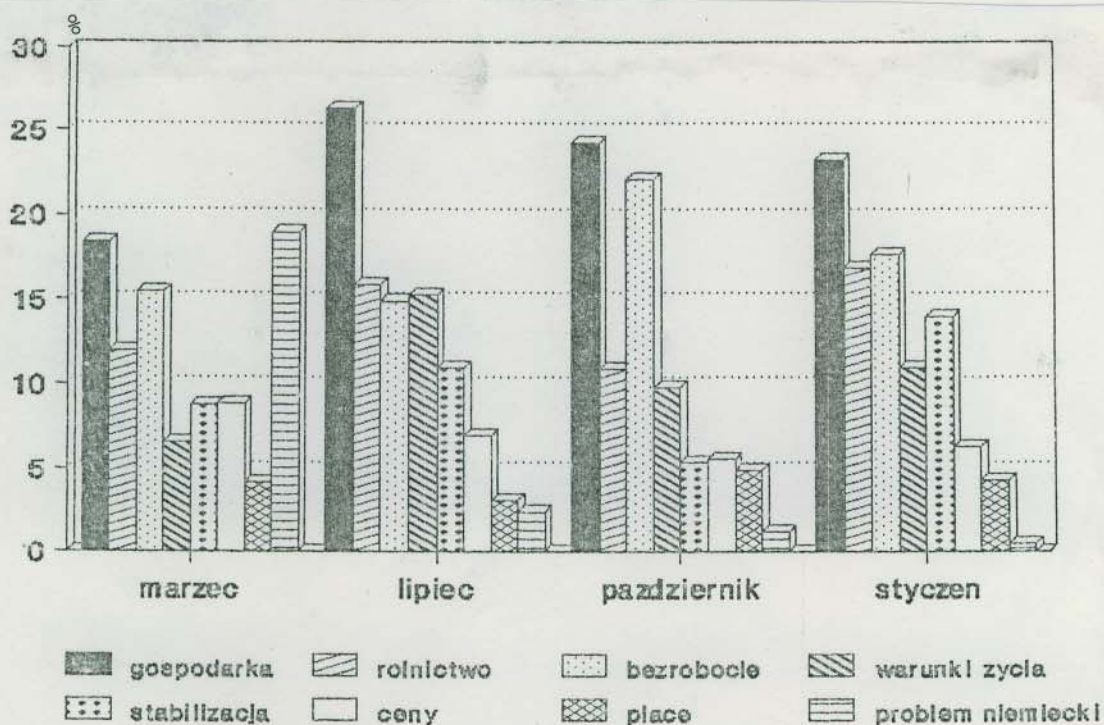
sięcy mieszkańców, z wykształceniem zasadniczym zawodowym, robotnicy wykwalifikowani oraz prywatni przedsiębiorcy. Bezrobocie w takim samym stopniu skłaniało do troski związkowców z "Solidarności", jak i z OPZZ. Dla byłych członków PZPR nie stanowiło ono bardzo ważnego problemu.

O warunkach bytowych i poziomie życia mówiło 11% respondentów. Nieco rzadziej na ten temat wypowiedzieli się ludzie starsi, mieszkańcy dużych miast, z wyższym wykształceniem, inteligencja i rolnicy.

Spokoj, stabilizację polityczną i normalizację sytuacji politycznej wskazywało w swoich wypowiedziach 14% ankietowanych. Istotność tego problemu rośnie z wiekiem - największą rangę miał on dla ludzi starszych, najmniejszą dla najmłodszych. Rzadziej również ten temat podnosili ludzie o wysokich dochodach oraz inteligencja.

Dynamika ocen ważności problemów

W celu uchwycenia dynamiki ocen ważności problemów dla opinii publicznej porównamy wyniki badań z sondaży przeprowadzonych od marca '90 do stycznia '91 (rys. 5; tab. 2 aneksu).

Rys. 5. Dynamika ocen ważności problemów

Blisko jedna czwarta naszego społeczeństwa na pytanie o najważniejszy problem dla Polski udzielała w tym okresie niezmiennie ogólnej odpowiedzi, wskazując na stan naszej gospodarki. Inaczej jedynie było w marcu, kiedy to 18% respondentów udzieliło takiej odpowiedzi.

Sytuacja w rolnictwie przykuwała w tym okresie uwagę od 12% w marcu do 17% respondentów obecnie. Znaczenie tego problemu wzrosło od października o 6%.

Problem bezrobocia był ważny w tym czasie dla średnio 15% badanych, jedynie w październiku największa od marca⁹⁰ ich grupa (22%) wskazała to zjawisko.

Warunki bytowe i poziom życia postrzegało obecnie 11% respondentów - podobnie jak w październiku i niewiele mniej niż w lipcu.

Problemy stabilizacji, normalizacji sytuacji politycznej jako bardzo ważne zaistniały w świadomości 14% ankietowanych. W porównaniu z październikiem jest to wzrost o 9%. Wcześniej kwestie te wymieniane były średnio przez co dziesiątego respondenta.

Pozostałe szczegółowo określane problemy, jak: ceny, płace, inflacja, recesja i sytuacja międzynarodowa były w tym okresie rzadko wymieniane przez badanych. Wyjątek stanowi problem niemiecki, który w marcu⁹⁰ był ważny dla co piątego Polaka, by w chwili obecnej zniknąć zupełnie ze społecznej świadomości.

* * *

W okresie narastającego napięcia w stosunkach międzynarodowych i nie w pełni ustabilizowanej sytuacji wewnętrznej, opinia publiczna za najważniejsze problemy stojące przed Polską uznaje te, które związane są z gospodarką kraju. Blisko 80% wypowiedzi dotyczyło gospodarki i warunków życia ludzi, pozostała część wskazywała na społeczną potrzebę spokoju i stabilizacji politycznej w kraju. Wydarzenia z dziedziny po-

lityki zagranicznej w kontekście polskich problemów odgrywały w świadomości społeczeństwa marginalną rolę.

Waga problemów była inaczej oceniana w różnych środowiskach. Ogólna poprawa stanu naszej gospodarki była częściej uważana za najważniejszy problem wśród ludności miejskiej, w grupach stojących wysoko w hierarchii społecznej, zaś sytuacja naszego rolnictwa wśród mieszkańców wsi, w grupach zajmujących w hierarchii niższe pozycje, i vice versa.

Wydaje się, że ten odmienny sposób widzenia problemów, przed jakimi stoi Polska, jest przyczyną narastających różnic i konfliktów interesów między miastem a wsią.

Innym, często wskazywanym problemem było bezrobocie, niepokojące przede wszystkim ludzi młodych, z małych miast, z wykształceniem zawodowym, robotników. Wywołana zagrożeniem utratą pracy społeczna frustracja tych grup społecznych może być szczególnie dotkliwa z powodu deficytów kulturowo-cywilizacyjnych środowisk, z których się wywodzą.

Okazało się, że przynależność do "Solidarności" lub OPZZ nie różnicuje opinii na temat najważniejszych polskich problemów.

W porównaniu z wcześniejszymi pomiarami nie nastąpiły istotne przesunięcia w ocenie ważności problemów, przed jakimi stoi Polska. Ogólna poprawa stanu gospodarki nadal pozostaje dla opinii publicznej najważniejszym problemem. Nastąpił niewielki przyrost znaczenia problematyki rolnej w świadomości społeczeństwa. Wyraźnie natomiast wzrosła liczba mówiących o potrzebie spokoju i stabilizacji politycznej w kraju.

ANEKS

Tabela 1

w procentach

Charakterystyka badanych	Odpowiedzi respondentów na pytanie o najważniejsze dla Polski problemy:				
	gospodarka	bezrobocie	rolnictwo	stabilizacja polityczna	warunki życia
Ogółem	23	18	17	14	11
<u>Płeć</u>					
Mężczyźni	26	17	19	11	11
Kobiety	21	19	15	17	11
<u>Wiek</u>					
Do 24	25	25	7	9	10
25-29	36	17	21	12	10
30-39	26	19	16	11	14
40-49	23	19	18	12	13
50-59	23	16	19	16	12
60 lat i więcej	14	12	20	20	6
<u>Miejsce zamieszkania</u>					
Wieś	17	14	32	15	12
Miasto	28	20	6	13	10
<u>Wielkość miasta</u>					
Do 20 tys.	27	21	9	16	13
21-100	26	24	5	13	12
101-500	28	22	5	12	8
501 tys. i więcej mieszkańców	30	10	6	14	8
<u>Region</u>					
Środkowy (Warszawa)	20	11	19	10	14
Północno-wschodni (Białystok)	30	19	18	12	13
Północny (Gdańsk)	21	15	14	20	10
Południowy (Katowice)	34	13	13	13	14
Południowo-wschodni (Kraków)	19	20	25	11	6
Środkowo-wschodni (Lublin)	3	21	23	11	7
Środkowo-zachodni (Poznań)	21	19	16	14	13
Południowo-zachodni (Wrocław)	28	26	10	21	9
<u>Wykształcenie</u>					
Podstawowe	14	17	22	17	10
Zasadnicze zawodowe	25	21	18	10	14
Średnie	29	18	11	13	11
Wyższe	46	12	3	12	6
<u>Grupa społeczno-zawodowa</u>					
Inteligencja, kadra kierownicza	36	13	5	9	7
Pozostali umysłowi	32	20	14	15	9
Pracownicy handlu i usług	26	16	7	13	9
Robotnicy wykwalifikowani	22	22	12	12	13
Robotnicy niewykwalifikowani	19	17	10	15	11
Robotnicy najemni w rolnictwie i leśnictwie	18	15	26	18	23
Rolnicy	13	11	41	15	8
Prywatni przedsiębiorcy	29	22	6	15	11
Inni	21	36	7	7	29
<u>Dochody osobiste respondenta</u>					
Do 450 tys. zł	19	15	27	14	11
451-700	18	21	15	18	15
701-950	21	16	19	18	10
951-1200	23	21	18	12	8
1201-1450	31	12	15	10	11
1451-1950	34	21	11	9	8
Powyżej 1950 tys. zł	29	12	5	8	12
<u>Przynależność do b.PZPR</u>					
Tak	34	11	16	12	13
Nie	23	18	17	14	11
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>					
Należący do:					
"Solidarności"	29	21	10	17	13
OPZZ	25	22	10	14	12
Innych	26	13	5	10	3
Nie należący do żadnych	22	17	18	14	11

Tabela 2

w procentach

Najważniejsze problemy dla Polski	Wskazania respondentów według terminów badań:			
	III '90	VII '90	X '90	I '91
Gospodarka ogólnie: poprawa, odbudowa, unormowanie, pokonanie trudności gospodarczych	18	26	24	23
Bezrobocie, zagrożenie bezrobociem, obawa przed utratą pracy, brak pracy, redukcja zatrudnienia, rozwiązanie problemu bezrobocia	16	15	22	17
Sytuacja w rolnictwie: zmiana polityki wobec rolnictwa, zapobieżenie upadkowi rolnictwa	12	16	11	17
Spokój w kraju, stabilizacja polityczna, normalizacja sytuacji politycznej i sytuacji wewnętrznej	9	11	5	14
Warunki życia (ogólnie): poprawa warunków życia, standardu, poziomu życia, stopy życiowej, brak pieniędzy, ubożenie społeczeństwa	7	15	10	11
Ceny: stabilizacja cen, zahamowanie podwyżek, drożyzna, wysokie czynsze	9	7	6	6
Płace: system płac, relacje płac, zarobki, indeksacja, płaca minimalna, wzrost płac	4	3	5	4
Polityka socjalna państwa: właściwe renty, emerytury, zasiłki, minimum socjalne, pomoc biednym, ochrona ludzi słabych, opieka socjalna, ochrona socjalna	2	3	3	4
Budownictwo mieszkaniowe, sytuacja mieszkaniowa	2	3	3	3
Recesja - zahamować, wzrost produkcji	5	2	3	3
Zadłużenie kraju: spłata zadłużeń, anulowanie, przełożenie spłat zadłużenia, wyjście z długu	5	4	6	3
Zahamowanie inflacji, podniesienie wartości złotówki, utrzymanie kursu dolara	6	1	3	3
Sytuacja międzynarodowa: pokój, rozbrojenie, stosunki Wschód - Zachód, pokój w Europie, ostatnie wydarzenia w Europie Wschodniej, w ZSRR (Litwa)	3	1	0	2
Problem niemiecki	19	2	1	0